

יוזמות קרן אברהם (ע"ר)

مبادرات صندوق إبراهيم

The Abraham Fund Initiatives

עתיר - אום אל חיראן

נייר עמדה

תכנית הממשלה לפנות את הכפרים הערבים-בדואים עתיר ואום אל-חיראן מציבה תקדים שלילי בכל הנוגע ליחסי המדינה והמיעוט הערבי בישראל, למדיניות התכנון המפלה הנהוגה בישראל ולהעדפת אזרחים יהודים על פני אזרחים ערבים. עובדות המקרה של עתיר ואום אל-חיראן הופכות אותו לסמל מובהק למדיניות מפלה ומדירה של המדינה כלפי אזרחיה הערבים.

המדינה מבקשת לפנות את תושבי הכפרים עתיר ואום אל חיראן, המונים כ- 1,000 תושבים, על מנת להרוס את היישובים ולהקים במקומם יישוב יהודי-דתי בשם חירן.

תושבי עתיר- אום אל חיראן יושבו שם ב-1956 על ידי המדינה. יש לציין שהמדינה אף סייעה לתושבי היישובים לבנות מחדש את בתיהם לאחר שנהרסו בשיטפון ב-1997, כך שלא ניתן לטעון שההתיישבות אינה מוכרת למדינה. יתרה מכך: וועדה מיוחדת לתכנון ובנייה המליצה למדינה ב-2010 להכיר בעתיר-אום אל חיראן. אלא שההמלצה נדחתה בשל התערבותו האישית של ראש הממשלה נתניהו, לאור ההחלטה להקים את חירן היהודית.

בהתבסס על תעודות היסטוריות רשמיות, בית המשפט העליון הכריע כי תושבי עתיר- אום אל חיראן הנם "ברי רשות" בקרקע, כלומר: הם התיישבו שם על דעתה וברשותה של המדינה, לא כפולשים. עם זאת, בית המשפט קיבל את הטענה כי המדינה רשאית להחליט מה לעשות בקרקע השייכת לה ובכלל זה לפנות ממנה את תושבי עתיר-אום אל חיראן.

עם זאת בעיקרו של דבר אין מדובר בסוגיה משפטית, אלא בעניין ערכי ומוסרי. החלטת בית המשפט אינה מצדיקה או מגבה את המדיניות המפלה כלפי האזרחים הבדואים. התכנית לפינוי עתיר-אום אל חיראן מציבה בפני ממשלת ישראל את השאלה המוסרית: האם ישנם אזרחים במדינה ששוים פחות? האם לעומתם ישנם אזרחים בעלי זכויות יתר?

בתגובה לשאלה זו, משיבה המדינה לאזרחים הבדואים – אני מעוניינת לפנות אתכם מהמקום בו יישבתם אתכם לפני 60 שנה, ומדוע? לא עבור צורך ציבורי כלשהו כמו סלילת כביש, הקמת מסילת רכבת או פיתוח שמורת טבע, אלא כיוון שרצוני ליישב באותו השטח ממש אזרחים יהודים. המדינה מוכנה לפנות אזרחים ערבים מבתיהם, לפגוע באורחות חייהם, בפרנסתם, במבנה הקהילתי והמשפחתי – כדי ליישב על חורבות בתיים אזרחים יהודים.

להקמת היישוב חירן על חורבות עתיר- אום אל חיראן אין הצדקה תכנונית. החלטה זו, (בשונה, כאמור, מעמדות ממשלתיות קודמות) היא תוצאתה של פעולת לובי מחושבת, אפקטיבית ודורסנית של ארגוני ימין, בראשם תנועת רגבים, המייצגים ציבור מתנחלי. מטרת גרעין היישוב חירן אינה פיתוח הנגב לטובת כלל תושביו, וקידום הפיתוח הכלכלי והחברתי של האזור – המטרה היא דחיקת האזרחים הבדואים ופגיעה בהם.

דומה שהפתרונות החלופיים לפינוי והריסת היישוב שמציעים התושבים כלל לא נשקלו. הן כוללות את הקמת היישוב חירן בסמוך ליישובם אך לא במקומו; תכנון יישוב מעורב ליהודים וערבים; או העברתם של התושבים בחזרה ששטחים המקוריים מהם הועברו ב-1948, הנמצאים כיום בשטח קיבוץ שובל (ואשר בתמורה לוותר על תביעות הבעלות לגביהן קיבלו היתר מהמדינה להתיישב בשטח ממנו רוצים לפנותם (עת). במקום חלופות אלו מתעקשת המדינה על הדרישה כי הבדואים בנגב יתרכזו בעיירות הקבע, בדפוס

יזמות קרן אברהם (ע"ד)

مبادرات صندوق إبراهيم

The Abraham Fund Initiatives

מגורים עירוניים, בעוד לתושבים היהודים בנגב ישנו היצע רחב של צורות מגורים – כולל ישובים כפריים, קיבוצים, מושבים וחוות בודדים. דרישה זו נובעת מתפיסת עולם שלא רואה בבדואים אזרחים שווים אלא איום שיש לרכזו בשטח קטן ככל הניתן.

סוגיית פינוי עתיר אום אל חיראן הנה חלק בלתי נפרד מסוגיית הכפרים הלא מוכרים בנגב, ומצוקת הדיור הקשה של אזרחי ישראל הערבים. במשך שנים בחרה המדינה להתעלם ממצוקותיהם של האזרחים הבדואים החיים בנגב, ולהותיר את המצב כמות שהוא: יישובים המנותקים מתשתיות בסיסיות כמו מים וחשמל, אשר תושביהם חיים ללא נגישות הולמת לשירותי בריאות או חינוך. כאשר החליטה המדינה להתמודד עם הסוגיה היא בחרה לעשות זאת באמצעות תכנית פראוור, הרואה באזרחים הבדואים כפולשים באדמתם, אשר תוכננה ללא הידברות של ממש עמם, ובהתאם מציעה לפנות את מרבית היישובים הבדואים הבלתי מוכרים.

אזרחי ישראל הערבים החיים בשאר אזורי הארץ, סובלים מהיבטים נוספים של אותה מצוקה יסודית: היעדרן של תכניות מתאר מותאמות ומעודכנות, המונע את פיתוח היישובים ומביא למצוקת דיור חריפה.

אך על רקע המציאות של מדיניות תכנון מפלה והיעדר תכנון ופיתוח לטובת כלל תושבי הנגב, הרי שהמקרה של עתיר- אום אל חיראן בולט כמקרה מובהק במיוחד של העדפת אזרחים יהודים על פני אזרחים ערבים מצד המדינה. מדובר בפינוי תושבים ערבים בני המקום, הריסת קהילתם ואורחות חייהם, לטובת יישוב תושבים יהודים. זהו מעשה לא מוסרי, הנוגד את העקרונות הבסיסיים ביותר של צדק ושל שוויון.

לסיכום, מדובר בסוגיה עמוקה ונורמטיבית של יחס המדינה לאזרחיה הערבים, המשתרעת מעבר לתחומי המשפט – האם המדינה סבורה שקרקעותיה נועדו ליהודים בלבד? כיצד ניתן להצדיק הריסת יישוב שהוקם ברשות על אדמת מדינה לטובת הקמת יישוב יהודי במקומו?

שאלות הרות גורל אלה עומדות כעת לפתחה של הממשלה והחברה הישראלית כולה ותוצאותיהן ישליכו על עתיד היחסים בין המדינה ואזרחיה הערבים.